

Oikeusministeriölle

Asia:

Lausunto äitiyslakityöryhmän mietinnöstä

Sateenkaariperheet ry kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa, jonka merkitys sateenkaariperheiden lasten oikeusturvan näkökulmasta on ensiarvoisen tärkeä.

Äitiyssääntelytyöryhmän mietinnössään esittämät uudistukset ovat naisparien lasten oikeusturvan näkökulmasta tarpeellisia, mutta riittämättömiä:

- Työryhmä ehdottaa erillistä äitiyslakia. Tulevaisuudessa isyys- ja äitiyslaki tulee yhdistää vanhemmuuslaiksi, ja luopua *juridisessa mielessä* turhasta erottelusta isän ja äidin kategorioihin. Nämä toimenpiteet yksinkertaistaisivat vanhemmuuslainsäädäntöä merkittävästi nyt esitetystä.
- Työryhmä esittää naispareille mahdollisuutta tunnustaa äitiys tietyissä, rajatuissa tilanteissa. Rekisteröityihin naispareihin olisi tämän lisäksi täytynyt soveltaa vanhemmuusolettamaa eli vahvistaa sosiaalisen äidin äitiys suoraan lain nojalla, kuten tapahtuu avioliitossa elävien eri sukupuolta olevien vanhempien kohdalla.
- Työryhmä esittää, että koti-inseminaatiolla syntyneet lapset rajataan vanhemmuuden tunnustamismenettelyn ulkopuolelle. Äitiys olisi voitava tunnustaa myös näiden lasten kohdalla vastaavasti kuin hedelmöityshoidoilla alkunsa saaneen lapsen äitiys, mikäli kaikki osapuolet, myös biologinen isä, ovat asiasta yksimielisiä.
- Työryhmän esitykset sulkisivat naisparien mahdollisuuden käyttää hedelmöityshoidoissa sellaisia lahjoitettuja siittiöitä, joiden luovuttaja vahvistaa lapsen isäksi. Työryhmän esityksen vastaisesti lakia hedelmöityshoidoista tulisi uudistaa niin, että kaikki parit, joihin ei sovelleta isyysolettamaa, mukaan lukien eri sukupuolta olevat avoparit, voisivat käyttää hoidoissa sellaisia soluja, joiden luovuttaja voidaan luovuttajan luvalla vahvistaa lapsen isäksi.
- Jos hallituksen esitys translaiksi ei sisällä vanhemmuusmerkintöjä korjaavaa mekanismia, tulee äitiyslaissa säätää, että lapsen synnyttänyt juridinen mies vahvistetaan lapsen isäksi. Vastaavasti isyyslaissa tulee säätää, että sukupuolensa korjannut juridinen nainen vahvistetaan lapsen äidiksi, jos lapsi on saanut alkunsa hänen siittiöstään.

Vanhemmuusolettamaa sovellettava myös naispareihin

Nykyisen ja hallituksen kesällä esittämän uuden isyyslain perussääntö isyyden vahvistamiseen on vahvistaa lapsen synnyttäjän aviomies lapsen isäksi suoraan lain nojalla, soveltaen ns. isyysolettamaa. Periaate lähtee oletuksesta, että lapsi on aviomiehen biologinen jälkeläinen. Kuitenkaan näin ei aina ole. Tästä huolimatta isyysolettaman perusteella vahvistettua vanhemmuutta on ydinperheen ulkopuolelta ollut aiemmin mahdotonta haastaa. Hallituksen uuden esityksen mukaan tämä on mahdollista, mutta vain hyvin poikkeuksellisissa olosuhteissa.

Isyysolettaman vahvuutta on perusteltu perheen ja lapsen olosuhteiden turvaamisella. Toisin sanoen on katsottu, että vaikka vahvistettu isyys ei aina vastaa biologista periytyvyyttä, on lapsen ja perheen edun mukaista turvata sosiaalisin perustein syntynyttä vanhemmuutta. Tätä lapsen ja perheen suojelun periaatetta työryhmä ei ole halunnut soveltaa naisparien perheisiin, ja naispareille ehdotetaan pelkästään mahdollisuutta äitiyden tunnustamiseen samalla tavalla kuin avioliitossa elävä isä voi tunnustaa isyytensä.

Tämä ratkaisu tarkoittaa sitä, että naisparien perheissä muodostunutta tosiasiallista perhe-elämää ei suojella vastaavalla tavalla kuin eri sukupuolta olevien parien tosiasiallista perhe-elämää suojellaan. Naisparin perheessä sosiaalisen äidin vanhemmuus voidaan vahvistaa ainoastaan siinä tilanteessa, että lapsi on saanut alkunsa hedelmöityshoidoissa sosiaalisen äidin suostumuksella. Missään muussa tilanteessa vanhemmuutta ei voida äitiyslain nojalla vahvistaa. Sen sijaan avioliitossa elävän eri sukupuolta olevan parin perheessä kaikista mahdollisista tilanteista alkunsa saaneet lapset vahvistetaan aviomiehen lapsiksi. Työryhmän esitys on tältä osin yhdenvertaisten mahdollisuuksien periaatteen vastainen.

Missään Euroopan maassa ei vielä sovelleta vanhemmuusolettamaa naispareihin, mutta tarve on tiedostettu monessa maassa ja uudistus on valmisteilla ainakin Ruotsissa ja Alankomaissa. Työryhmän enemmistö perustelee vanhemmuusolettamasta luopumista sillä, ettei naisparien kohdalla oletettua vanhemmuutta voida kumota geneettisen polveutumisen puuttuessa, kuten isyyden osalta voidaan toimia, sekä oletettaman perusteella äidiksi tulevan henkilön oikeusturvalla.

Työryhmän esiin nostamat huolet ovat ratkaistavissa. Isäksi oletettu henkilö voi saada isyytensä kumotuksi, jos voidaan osoittaa, että lapsi ei ole hänen geneettinen jälkeläisensä. Vastaavasti äidiksi oletettu henkilö voisi saada äitiytensä kumotuksi, jos voitaisiin osoittaa, että hän ei ole yhteistyössä synnyttäjän kanssa ollut hankkimassa lasta perheeseen. Yhteisen tahdon osoituksena voisi toimia esimerkiksi hedelmöityshoidoissa annettu suostumus tai vanhempien kesken solmittu aiesopimus. Laajemminkin olisi tarvetta mahdollistaa juridisesti sitovat aiesopimukset, joilla osapuolet voisivat sopia keskenään sukusolujen käyttämisestä, lapsen vanhemmuuden vahvistamisesta ja huoltajuudesta jo ennen lapsen alulle saattamista. Mahdollisuutta voisivat käyttää esimerkiksi sellaiset sateenkaariperheet, joissa mies- ja naispari yhdessä saavat lapsia.

Tunnustamismahdollisuus ulotettava myös koti-inseminaatiotilanteisiin

Työryhmä perustelee koti-inseminaatiotilanteiden jättämistä tunnustamismenettelyn ulkopuolelle sillä, että koti-inseminaatioiden katsotaan johtavan ristiriitatilanteissa vaikeisiin todistelua koskeviin kysymyksiin siitä, kumpi voidaan vahvistaa lapsen toiseksi vanhemmaksi, siittiöiden luovuttaja vai lapsen synnyttävän äidin naispuolinen kumppani. Kuitenkin jo nykyainsäädäntö mahdollistaa sen, että koti-inseminaatiolla syntyneelle voidaan vahvistaa toinen äiti perheen sisäisen adoption kautta, mikäli tähän on toisen biologisen vanhemman suostumus. Aivan vastaavasti olisi mahdollista säätää, että koti-inseminaatiolla syntyneen lapsen vanhemmuus voitaisiin tunnustaa, jos tähän on biologisen vanhemman suostumus. Asia liittyy edellisen kohdan tavoin siihen, että vanhemmille tulisi antaa aiempaa suuremmat mahdollisuudet tehdä sitovia sopimuksia perheen juridisista vanhemmuus- ja huoltajuusjärjestelyistä.

Työryhmän esityksen selkeänä lähtökohtana on, että biologisen isän isyys on ensisijainen suhteessa synnyttäneen äidin puolison äitiyteen. Tätä periaatetta ei olisi tarvetta muuttaa, vaan biologisen isän suostumus voisi olla edellytys äitiyden vahvistamiselle myös koti-inseminaatiotilanteissa.

Siittiöt luovuttanut mies voitava edelleen vahvistaa isäksi

Hedelmöityshoitolakia joudutaan korjaamaan työryhmän mietinnön mukaisesti, jotta naisparia voidaan hoitaa parina. Kun naisparia hoidetaan parina, he molemmat voivat antaa hoidolle suostumuksensa, jonka nojalla äitiys voidaan vahvistetaan. Työryhmän ehdotuksen sivuvaikutuksena naisparien ei enää olisi mahdollista saada hedelmöityshoitoa yhdessä miehen tai miesparin kanssa niin, että mies voitaisiin vahvistaa lapsen isäksi. Työryhmän esityksen mukaan virallisissa hedelmöityshoidoissa siittiöiden luovuttajaa ei koskaan voitaisi vahvistaa naisparille hoitojen tuloksena syntyvän lapsen isäksi.

Nais- ja miesparit perustavat usein yhdessä lapsiperheen, jossa lapsen vanhemmuutta jaetaan useamman kuin kahden vanhemman kesken. Nämä ns apilaperheet ovat usein hoitaneet hedelmöityksen hedelmöityshoitoklinikoilla, erityisesti silloin, jos koti-inseminaatio ei ole onnistunut. Nykyään perheellä on mahdollisuus valita, vahvistetaanko lapsen biologinen isä lapsen isäksi vai vahvistetaanko sosiaalisen äidin vanhemmuus. Työryhmän ehdotuksen mukaan tulevaisuudessa isyyttä ei voisi tässä tilanteessa koskaan vahvistaa.

Työryhmä perustelee ratkaisuaan sillä, että eri sukupuolta oleva parikaan ei nykyisen hedelmöityshoitolain mukaan voi saada hoitoja sellaisilla luovutetuilla siittiöillä, joiden luovuttaja voidaan vahvistaa lapsen isäksi. Lakia tulee kuitenkin korjata niin, että turha rajoitus poistetaan myös eri sukupuolta olevilta pareilta. Vaikka samaa sukupuolta olevien parien kohdalla on luonnollisista syistä johtuen yleisempää, että lapsi hankitaan apilaperheessä, on kuviteltavissa tilanne, jossa eri sukupuolta oleva pari voisi haluta jakaa vanhemmuutta jonkun toisen parin/miehen kanssa niin, että siittiöiden luovuttaja vahvistetaan lapsen isäksi. Eri sukupuolta olevan avioparin osalta asiaa mutkistaa isyysolettama, jota työryhmä ei kuitenkaan halunnut ulottaa naispareihin. Isyysolettaman takia avioliitossa eläville eri sukupuolta oleville pareille ei voitaisi antaa mahdollisuutta siihen, että luovuttaja voitaisiin missään tilanteessa vahvistaa lapsen isäksi. Muiden parien osalta tarvetta tällaiseen rajoitukseen ei ole.

Lisätietoja antaa:

Juha Jämsä
toiminnanjohtaja
Sateenkaariperheet ry

juha.jamsa@sateenkaariperheet.fi
044 997 1956

Sateenkaariperheet ry on vuonna 1997 perustettu lastensuojelu- ja perhejärjestö. Se toimii Suomen sateenkaariperheiden lasten ja vanhempien sekä perhettä suunnittelevien ja vanhemmuudesta kiinnostuneiden ihmisten kontaktifoorumina, vertaistuen tarjoajana, oikeuksien puolustajana, tiedonvälittäjänä ja edunvalvojana sekä perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten kouluttajana.

Sateenkaariperheet ry haluaa kiinnittää huomiota siihen, että erilaisten perheiden näkökulma tulee lähtökohtaisesti aina huomioida lainsäädäntötyössä, jotta uudistettavat käytännöt huomioivat kaikki lapset ja perheet. Perheiden monimuotoisuutta edustaa yksittäisten perhejärjestöjen lisäksi Monimuotoiset perheet -verkosto, jonka asiantuntemus on lainsäätäjän käytettävissä. www.monimuotoisetperheet.fi

